

Förslag: Historik till hemsidan

Uppsala Hemsysterskolas historia

Följande text om Uppsala Hemsysterskolas historia är hämtad från Kerstin E. Wallins bok ”*Som en syster till hemmet*” utgiven av Språkbruket Kerstin E. Wallin, Uppsala, 2012. Skriften finansierades till viss del genom bidrag från Stiftelsen Uppsala Hemsysterskolas fond

Initiativet

År 1915 kallade fil. lic. Manfred Björkquist utvalda uppsalabor för att diskutera bildandet av en ny skola. En förening bildades med syftet att ”stärka tjänarinnornas ställning ekonomiskt och socialt, höja deras anseende, knyta hemtjänsten till karaktärsdanning och samtidigt hjälpa hem som behövde hjälp”.¹ Stiftelsen Uppsala Hemskola och elevhem skapades (år 1939 omdöpt till Uppsala Hemsysterskola).

Den första styrelsen utgjordes av grosshandlare J E Frykberg, fil. lic. Manfred Björkquist, kamrer E Laurén, fröken Ida Norrby (föreståndare Fackskolan för huslig utbildning) och professorskan Thyra Quensel. En fastighet på Odensgatan 16 inköptes av grosshandlare Frykberg som donerade handpenningen på 5 000 kronor.

Den första utbildningen för tjänarinnor (sedermera benämnda hembiträden) startade under hösten 1916. Utbildningen utgjordes av hushållslära, hälsolära och bibelkunskap samt matlagning, dukning, servering, tvätt, barnavård och sömnad. Både elever och lärare bodde på skolan.

Utbildning av hemsystrar och arbetsvillkor

Så småningom utvecklades tanken om att utbilda hemsystrar. Nanna Hagberg var den första kvinnan som år 1919 antogs till hemsysterutbildning. Utbildningen till hemsyster utformades till en början utifrån de enskilda kvinnornas förkunskaper. Först år 1927 gick alla blivande hemsystrar en utbildning under 12 månader inklusive sex månaders praktik. Längre fram var utbildningen sammanlagt 18 månader lång inklusive sex månaders praktik på barnhem, sjukhus och ålderdomshem.

Hemsystrarna skulle ersätta husmor i fattiga hem när hon av någon anledning inte kunde fullgöra sina uppgifter. Verksamheten var ett kall. I praktiken arbetade hemsystrarna inte enbart i fattiga hem, men de fick inte konkurrera ut andra yrkesgrupper. År 1942 beslutade styrelsen att de skulle ge hjälp även i välsituerade hem.

I ett protokoll från år 1926 beskrivs hemsystemens uppgift som att: ”Giva sitt arbete åt hem, som i följd av särskilda svårigheter såsom sjukdom och dödsfall och dyl. sakna nödvändig omvårdnad och giva handräckning åt ensamma gamla.”²

---

¹ Wallin, K. E. 2012, s. 22

² Enligt Wallin, K.E., 2012, s. 41

Hemsystemens arbetsvillkor fastställdes av styrelsen. De bodde på skolan och fick inledningsvis 50 kronor/månad plus betalda skatter och pensionsavgift samt fri vistelse på hemmet, även under semestern. Hemsystern fick till att börja med tyg till en svart yllekänning, två bomullskänningar, två kulörta och sex vita förkläden. Från år 1923 fick hemsystern vid invigningen en ”yrkesbrosch” i form av ett kors omslutet av ett hjärta.

Under 1930-talet blev hemsysterutbildningen skolans främsta uppgift. Utbildningen var populär och hade fler sökanden än platser. Vid sidan av att utbilda hemsystrar organiserades hela hemhjälpverksamheten via skolan.

År 1931 fick hemsystrarna sina rättigheter reglerade. Månadslönen var 62,50 kronor och dessutom tillkom rätt till fri möblerad bostad om ett rum, kost, lyse, bränsle och tvätt samt en månads semester med bibehållen lön och två kronor per dag i matpengar. Kostnaderna för utbildningens tredje halvår, 450 kronor, fick hemsystrarna betala av med 12,50 kronor per månad. Hemsystrarna fullgjorde sitt arbete på de platser som hemsysterskolan anvisade.

Början på slutet

Från början var det husmodersförningar, Röda korskretsar, Diakoniföreningar, kvinnoklubbar, företag, fackföreningar m.fl. och ibland kommuner som anlät hemsystrarna. Strävan var stor att få kommuner och landsting att förstå behovet av hemsystrarnas verksamhet. Så småningom lyckades detta, men det ledde även till början på slutet för skolans verksamhet.

År 1943 tillkom en särskild lag där statsbidrag medgavs för tillfällig hjälp i hem, utförd av hemvårdarinna. Bidraget kunde utgå till både kommuner och enskilda sammanslutningar. År 1944 övertog kommunerna ansvaret för den sociala hemhjälp. Bestämmelserna om hemvårdarinnornas arbetsvillkor var i stort sett identiska med Uppsala Hemsysterskolas dåvarande kontrakt. Hemvårdarinnorna skulle framför allt sköta löpande hemsysslor samt barnens vård och uppfostran. De skulle också ge sängliggande sjuklingar och äldre passning och hjälp. Den nya utbildningen till hemvårdarinna omfattade två till tre månader. Behovet av yrkesgruppen var stort.

Hemsysterskolan fortsatte att utbilda hemsystrar på samma sätt som tidigare, men nu i konkurrens med den kortare utbildningen till hemvårdarinna. Ekonomin blev dålig och år 1960 såldes fastigheten på Odensgatan 16 och ny mark köptes av fröknarna Myrberg i Rickomberga. År 1966 flyttade skolan in i de nya lokalerna på Hildur Ottelinsgatan 6.

Utbildningen moderniserades under tidens gång. Praktisk ekonomihushållning kom att benämnas ”hemkök”, bostadsvård blev ”hemvård” och uppfostringslära blev psykologi. Arbetsorganisation, arbetsteknik och svenska infördes som ämnen liksom åldringsvård och familjekunskap samt socialkunskap. Utbildningen kallades enligt betygsformulär från åren 1959-60 för ”Läringskurs i husligt arbete” respektive ”Yrkeskurs för utbildning av hemvårdarinnor med påbyggnadskurs i barnavård”. I slutet av 60-talet anordnades också kortare kurser för vidareutbildning av hemvårdarinnor och hemsamariter liksom kurser för arbetsledare i social hemhjälp.

År 1973 drogs statsbidragen till privata yrkesskolor in och landstinget hade sedan tidigare avvecklat de bidrag de gav till utbildningen. Inkomsterna från de kortare kurserna var inte stora nog för att kunna driva Hemsysterskolan vidare. I juni 1973 invigdes den sista kullen hemsystrar. Skolhuset såldes till landstinget. Wallin skriver att Hemsysterskolan skapade ett yrke, men förlorade professionaliseringskampen.³

Stiftelsen Uppsala Hemsysterskolas fond

Den 13 maj 1974 hölls ett första sammanträde med styrelsen för Stiftelsen Uppsala Hemsysterskolas fond. Närvarande var Ingrid Bouvin (ordf., rektor), Lars Linder (överläkare) Fredrik Sidwall (komminister), Gunnar Rosenquist (advokat), Kerstin Ronnestål (familjerådgivare), Margareta Pettersson (kurator), Bengt Örn (notariatchef) och Nils-Olof Irwang (kamrer). De flesta av dessa hade tidigare varit verkamma som lärare på Hemsysterskolan.

Stiftelsen ekonomiska grund utgjordes huvudsakligen av behållningen av försäljningen av skolbyggnaden. I styrelseprotokollet går att läsa:

”Att denna dag med tacksamhet emottaga överlämnade tillgångar från Stiftelsen Uppsala Hemsysterskola med skyldighet att svara för de ekonomiska skyldigheter, som stiftelsen ej hunnit avsluta. Tillgångarna uppgår enligt stiftelseurkunden till c:a 1 100 000 kronor och skall utgöra en fond benämnd Stiftelsen Uppsala Hemsysterskolas fond.”

Stiftelsens ändamål som stipulerades i stadgarna från år 1974 och som fortfarande gäller är att: ”främja undervisning, utbildning och vetenskaplig forskning inom ämnesområden som berör hemvårdande verksamhet samt närliggande områden.” Detta görs genom att dela ut ekonomiska bidrag från fondens avkastning. Genom att på detta sätt uppmärksamma hemvårdande verksamhet, kan sägas att Uppsala Hemsysterskolas anda på ett vis lever kvar och kan bidra till utveckling inom området.

---

³ Wallin, K.E., 2012, s. 112